

From: "Jonas Englund" <jonas-k.englund@polisen.se>
Date: 14 May 2020 09:30:36 +0200
To: "Fureg Palme Skanning" <fureg-palme.skanning@polisen.se>
Subject: E-00063-52
Attachments: E-00063-52.docx

Från: kontaktformular@polisen.se [mailto:kontaktformular@polisen.se]

Skickat: den 8 april 2020 17:13

Till: Polismyndigheten registrator kansli

Ämne: Annat ärende

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

"Skandiamannen", vem var Stig Engström? Del 1.

Inledning

Stig Engström, känd som "**Skandiamannen**" på grund av sin arbetsplats i Skandiahuset, har aktualiserats som möjlig förövare av mordet på Olof Palme de senaste åren. Engström har egentligen varit aktuell i utredningen sedan dag ett, då han själv drog uppmärksamheten till sig genom att ringa polisen och minst en tidning, Svenska Dagbladet, för att berätta om sina

upplevelser på mordplatsen.

Detta blogginlägg kommer **inte** att argumentera för eller emot Engströms eventuella inblandning i mordet. Ändå kommer det att framgå att jag betraktar det som en gåta vad han hade för sig mellan sin utstämpling från arbetsplatsen två minuter före mordet och tjugo minuter framåt, när han återkom till entrélobbyn i vad som av de tjänstgörande väktarna beskrivits som "upplösningstillstånd". Likt flertalet debattörer utgår jag från att Engström själv lämnat oriktiga uppgifter i media, till polisen och i domstol under ed om vad som hände då. Jag betraktar honom som i särklass intressant jämfört med andra sk "spår".

Det är heller **inte** en klinisk psykiatrisk bedömning av Engström som person, vilket man naturligtvis inte kan göra utan att träffa honom och/eller ha tillgång till sjukjournaler osv.

Däremot **syftar** detta (och nästa inlägg) till att använda psykiatrins och psykologins teoretiska ramverk och min kliniska erfarenhet för att analysera kända, tidigare publicerade uppgifter och presentera möjliga slutsatser av dem (en sådan metod har kallats *psykobiografisk* och används ofta när det gäller gåtfulla historiska personer).

Engström är avliden sedan 20 år och efterlämnade inga barn. Detta inlägg vill presentera honom som person med särskild betoning på sådant som framstår som viktigt för en psykologisk förståelse av honom vid tiden för den intressanta händelsen. I nästa inlägg kommer jag att beskriva hur Engström och hans eventuella roll i mordet på Olof Palme kan uppfattas ur olika professioners perspektiv, inklusive min egen. Det är viktigt att tydligt säga att vi aldrig kan få den typ av kunskap om en historisk person som en klinisk undersökning kan ge (utvecklat i [anslutning till](#) mina blogginlägg om Gunnarsson). Analyser av historiska personer bör i så hög grad som möjligt bygga på "hårda fakta" men använda den särskilda kunskap om mänskligt fungerande som psykiatri och psykologi samlat på sig. Självklart är en analys av en historisk person skriven av en läkare etiskt känslig på ett annat sätt än en skriven av en historiker.

Behovet att förstå måste vägas dels mot efterlevandes intressen, dels mot möjligheten att gagna personens eftermäle genom en mer korrekt bild som på något sätt som kan kompensera för intrånget. Att namnge personen beror i detta fall av att han själv sökt medial uppmärksamhet under sitt liv och att hans namn nu är allmänt känt.

Varför inlägg om Engström?

Till skillnad från andra misstänkta (se föregående [blogginlägg](#)) kan man utgå från att Engström verkligen **var på mordplatsen** - han stämplade ut från sin arbetsplats inne på Skandia några minuter innan Olof Palme sköts till döds och gick, efter att ha bytt några ord med väktarna i receptionen, oklart hur länge, ut genom huvudentrén mitt på huskroppen, cirka 60 meter norr om byggnadens sydvästra hörn där mordet ägde rum. Dessutom kom han tillbaka in till entrén tjugo minuter senare och berättade för väktarna vad som hänt. Han var då så skärrad att de ville sätta honom i en taxi hem, men han ringde sin fru och fick nattbusstider och gick sin väg. Dagen efter, direkt efter polisens första presskonferens, kontaktade Engström polisen för första gången och berättade att han varit på platsen som vittne och kunde ha misstagits för mördaren. I presskonferensen hade nämligen ett signalement som stämde på Engström på flera punkter föredragits, och han ville fästa polisens uppmärksamhet på detta orimliga förhållande. Dessutom hade han själv, som vittne, sett en yngre man i en blå täckjacka, som kunde vara mördaren, inne på Tunnelgatan utanför Kulturhuset där ljuset föll på en viss plats på den annars mörka gatan. Han kontaktade också Svenska Dagbladet och ställde upp på intervju för att berätta sin historia - även om han gav sken till polisen, journalisten, en granne och arbetskamrater på Skandia att det var *han* som jagades av polis och journalister - och sköt upp sin planerade fjällresa åtminstone till måndag eftermiddag. Polisen kom dock att ställa sig kallsinniga till hans tips och berättelser. Några enskilda polismän verkar ha intresserat sig för honom i perioder av den tidiga utredningen (särskilt Erik Skoglund och Arne Irvell, som då var biträdande chef på Stockholmspolisens våldsrotel), men det blev inte mycket av utredning mot Engström genomförd utöver enskilda polisens initiativ.

Om man utgår från Engström som gärningsman var att **ge sig tillkänna som vittne** det absolut enda han kunde göra i detta läge - eftersom han stämplat ut minuterna före mordet var det bara en tidsfråga innan polisen skulle upptäcka honom som ett huvudspår. I så fall kom det att bli en remarkabelt framgångsrik strategi trots att både riktiga poliser och deckarförfattare återkommer till att "första vittnet på platsen" alltid skall ses som en huvudmisstänkt. Om man utgår från att Engström var inblandad i mordet spelade både strategin med att framställa sig som vittne och en fenomenal tur honom i händerna steg för steg - som vi kommer att se här kan hans person och livshistoria ha underlättat för honom. Först reste han bort resten av första veckan efter mordet och när han kom tillbaka till Stockholm hade polisens fantombild just publicerats, som inte liknar Engström (men inte heller gärningsmannen, har man förstått med åren). Oavsett vilket kom den att prägla både vanliga polisers och människors bild av gärningsmannen långt mer än spaningsledningen avsett. Sedan gick Irvell i pension ungefär vid samma tid som Hans Holmér börjat intressera sig för det senare så bekanta PKK-spåret. Slutligen, under 1987, lades Engström till handlingarna som "varande på mordplatsen" av en polis på tre felaktiga grunder, som upptäcktes av Thomas Pettersson och ledde fram till Filters dramatiska rubrik (vid en bildkonfrontation med vittnet YN som iakttagit den fladdrande rocken visade man en bild på Engström där han bar en tung, kort ullrock som inte kunde ha "fladdrat", Engström hade kunnat peka ut fyra personer från mordplatsen på bild, som dock antingen förekommit i media eller kunde ha uppfattats av gärningsmannen, och slutligen hade man sannolikt blandat ihop Engström med den sk. "BMW-föraren", som definitivt hade varit ett ögonvittne på mordplatsen, och till skillnad från Engström kunde placeras där av övriga vittnen). Vid denna tid hade polisen drunknat i tips från allmänheten om udda personer, Palmehatare, personer som liknade fantombilden och ibland rena skrönor för att få vara med och spela en roll i denna unika historia. Mordplatsen och vad som verkligen utspelade sig där hade försvunnit bland "spåren" som istället konstruerades utifrån tänkta motivbilder.

Stig Engström, personlighet och levnadslopp

Engström 1986

Många som kom i kontakt med Engström redan 1986 sade samma sak som många säger idag efter att ha läst eller hört om honom som en möjlig gärningsman bakom Palmemordet, ungefär "nej, det kan inte vara han, han **är helt fel**, han har inte 'det' som krävs". Det är svårt att riktigt veta vad som menas med detta, vad som skulle utmärka en kandidat för mordet som inte är "fel", vad man tänker skulle "krävas" för att skjuta ett medelålders par i ryggen en mörk kväll, men det är tydligen något man anser att Engström saknar (som jag beskrev i det föregående [inlägget](#) visar James W. [Clarke's](#) systematiska studier av politiska attentatsmän att de just *saknar* en historia av våldsbrott, och vid en undersökning av alla våldsbrottsdömda i det svenska samhället var lite mer än hälften engångsförövare ([Örjan Falk](#)).

Engströms anhöriga har återkommit till detta i intervjuer på senare år. "Han var för feg. Skulle han ha gjort det skulle han ha gjort det på långt håll. Han var för snäll. Kunde inte ha gjort en fluga förnär". Onekligen fanns en sådan vänlighet, en vilja att vara andra till lags, att sprida glädje omkring sig, i hög grad hos Engström. Där fanns också ett aggressivt stråk. Engström talar själv om hur han hade varit lyckligare om han varit mindre ärelysten - och att hans karriär och privatliv var i en utförlöpa var uppenbart redan vid tiden för mordet (sk **long-term failure**, som är det gemensamma draget Clarke hittat hos sina attentatsmän). Han hade inte fått chefsbefattning på arbetet, han hade kommit på kant med sina partivänner i moderaterna, han hade dålig ekonomi, överkonsumerade alkohol och hade kroniska kroppsliga hälsoproblem.

En historia kan vara betydelsefull. På Skandia behövdes en reklamkampanj som skulle illustrera risktagande, och Engströms kollegor ville ha en bild av en människa som gav sig ut på en ranglig bro över ett stup, medan Engström istället skrattande insisterade på ett stort, hotfullt lejon som lurpassar bakom ett stenblock på en intet ont anande person som kommer gående. I bevarade brev kan han vara elak och försmädlig om andras tillkortakommanden i samband med mordet. Om han var skyldig planterade han ständigt små antydningar om det som för att gäcka och driva med polisen och media som inte förstod bättre ("om man skall lägga pussel", "jag var i

allra högsta grad närvarande vid mordet", "om jag hade varit mördaren..."). Och det viktigaste tecknet på att Engström bar på en sällan uppvisad **aggressivitet** var att hans omsorgsfullt uppbyggda vänkrets slutligen raserades av att han fick "fyllespel" och i berusat tillstånd blev åtminstone så verbalt aggressiv att hans bekanta och till slut nära vänner sade upp kontakten med honom.

Intervjun i Svenska Dagbladet 1982

Motsatsen mellan att vilja vara andra till lags och en latent aggressivitet är bara ett av många **motsägelsefulla personlighetsdrag** Engström själv eller hans omgivning beskrivit. Fyra år före mordet medverkade han i Svenska Dagbladet som en av de som skattat högst på ett frågeformulär som syftade till att identifiera "**androgyna**" personer, män som kvinnor, som i hög grad hade tillgång till egenskaper förknippade med båda könen. Engström gav i anslutning till detta en lång intervju och tyckte uppenbarligen om att tala om sig själv, även om sådant som många av oss hade tyckt varit känsligt. Avsikten var inte att presentera androgynitet utifrån könsstereotyper, även om man kan misstänka att en hel del sådana föreställningar fanns med i början av 1980-talet. Engström hade ansträngt sig ordentligt för att komma med i testet eftersom han, enligt egen uppgift, funderade en del över sig själv vid denna tid. Enligt sin egen beskrivning var han uppriktig i sina svar, och i journalistens var han en "maskulin sexpoängare och en feminin tvåpoängare" enligt frågeformuläret. Han var mån om att framställa sig som representativt manlig och heterosexuell, och talade om sitt äktenskap som jämställt. Ändå citerades skolkamrater som retat honom för att han aldrig skulle kunna bli en "gentleman". Han beskrev sig som självsäker men gav ett exempel på sin goda självkänsla som vi idag snarare skulle hänföra till lättare personlighetspatologi - att ha processat om en elräkning ända upp till vattenöverdomstolen. Under en stor del av artikeln återkom Engström till hur rädd han är att sära andra eller göra människor ledsna, vilket vi väl idag snarare skulle se som ett tecken på bristande självkänsla. Han förnekade uttryckligen att han skulle vara "blyg, svartsjuk, egenkär eller konventionell". Däremot var han översvallande, uppmärksamhetssökande och extravagant. Han älskade att ordna fester. Märkligt nog har det talats om en "narcissistisk" sida hos honom trots att han var så mån om att göra andra glada - frågan är ju som alltid när det kommer till sådana personer som de verkligen vill glädja andra eller få uppskattning för sin egen skull. Att motsättningarna mellan uttalade och motstridiga personlighetsdrag kunde skapa explosiva spänningar inom Engström eller i förhållande till andra är inte förvånande, mer om detta i nästa inlägg. Han kunde också mycket riktigt skapa drama och hade en benägenhet att lägga skulden för sådant som gick honom emot på personer i omgivningen eller på ovidkommande omständigheter. När arbetskamrater tillfrågats om Engström har de sagt att han förde tankarna till Liberace.

Bandom och uppväxt

Engström kom - nästan - ur vad Sverige har av äkta **överklass**. Hemortsrätten var inte riktigt självklar: föräldrarna kom ursprungligen från enklare omständigheter, farfadern drev en glashytta som utvecklades till en burkfabrik med export till de övriga skandinaviska länderna och blev en ledande person i den lilla staden Nybro, där morfadern var bagare. Engströms far var ursprungligen tänkt att ta över glasbruket men faderns tidiga död gjorde det omöjligt. Han började istället arbeta åt Tändsticksaktiebolaget under första delen av 1920-talet (åt den svenske "tändsticksungen" Ivar Krüger med en egenkonstruerad maskin för massframställning av produkten) och blev placerad i Indien, där han kom att starta upp fabrik efter fabrik. Stigs mor hade som ogift hunnit starta egen affär i Nybro och var tidigt ute med att köra bil, hon skaffade sig en liten Packard redan i 20-årsåldern, men flyttade med Engströms far till Indien 1927 efter att de gift sig. Där föddes Stig och hans yngre bror och tillbringade sin barndom i ett stort hus med gott om tjänare (bland annat en ormdödare) och en kolonial, brittisk livsstil. Barnen gick klädda i tropikuniform och fick enligt Engström själv en "traditionell" uppfostran. Under slutet av kriget var man i Calcutta som utsattes för japanska bombärder, som barnen klarade sig igenom tack vare moderns goda nerver och förmåga att hålla uppe moralen. Efter krigsslutet kom så Stig hem till Sverige medan föräldrarna snart återvände till Indien. Han bodde hos en moster och kom sedan att studera vid Sigtuna Humanistiska Läroverk, där även Olof Palme hade gått ett antal år tidigare och kronprinsen, den blivande kung Carl XVI Gustaf, skulle komma att gå ett

decennium senare. Materiellt hade han det bra och blev väl omhändertagen, och svenska hade han talat hela sitt liv, men naturligtvis innebar separationen från föräldrarna en stor belastning för den blyge och tillbakadragne Engström från 11 års ålder och framåt.

Ungdom och unga vuxenår

Stig såg vid denna tid **bra ut**, var duktig löpare (även om han var sämre på lagsporter), och beskrivs av en jämnårig kamrat som rolig, duktig på att teckna och fotografera och uppskattad av flickor. Själv beskrev han dock istället en förlamande blyghet och svårigheter att ta kontakt med främmande jämnåriga. I skoltidningarna lyser han med sin frånvaro, har jag hört från en person som gått igenom dem från de aktuella åren. Han hade också **uppenbara problem med teoretiska ämnen** i skolan trots att flera av hans närmaste släktingar hade haft "läshuvud". Som den den ende i sin klass misslyckades han att ta studentexamen trots det massiva stöd internatskolan kunde erbjuda. Efter militärtjänstgöring stannade han tre år på Kungl armétygsförvaltningen (militärens materielförvaltning för vapen, verktyg o dyl), arbetade sedan på Sveriges Radio och gick flera olika utbildningar inom grafik och design. Under en repmanad ådrog han sig sin första notering i Brottsregistret när han avvek från sina mannar som sov i tält för en natt inne i värmen på logementet. Han gifte sig två gånger. Det första äktenskapet ingicks 1964 med dottern till en världsberömd svensk kulturpersonlighet, som noterade Engströms sociala "know-how", hur han alltid kunde föra sig i olika sällskap och var bra på "sociala koder" (även om hon inte beskriver det på ett sätt som vi idag menar med "social kompetens" utan mer sättet att navigera dåtidens sällskapsliv). Bröllopet var storstilat med middag på Riddarhuset, vilket visar på den status familjen Engström nu hade, men äktenskapet blev kortvarigt. Därefter gifte sig Engström 1968 med en sjuksköterska vars far varit kapten och artilleri-direktör på Bofors (där även hennes, och därmed Engströms, sväger var direktör innan han gick vidare till andra höga positioner i svenskt näringsliv) och de förblev gifta tills de separerade några år före Stigs död 2000 och slutligen skildes 1999. Engströms svärmor ville när hon blivit änka inte lämna ifrån sig makens vapen till polisen eftersom "dem kunde man ha att skjuta ryssen med".

Paret Engström fick inga barn men byggde ett skärgårdshus på Muskö vid Hårsfjärden som under 1970-talet var fokus för deras fritid och mycket sällskapsliv, med oförglömliga fester vid havet. De bodde också i vad man skulle kunna kalla en "patriciervilla" i **Täby**. Naturligtvis var detta inte en livsstil som enbart kunde byggas på en grafiker- och en sjuksköterskelön utan familjepengar måste ha spelat en betydelsefull roll. Engströms föräldrar bodde efter hemkomsten från Indien först i Täby, sedan inne på Östermalm, medan hustruns familj levde i Djursholm.

De senare åren

Engström arbetade på Skandia från 1968 till 1996, då han gick i **förtidspension** några år före förväntad ålder. Karriären hade då gått i stå sedan länge. Han behövde för mycket tid för sina arbetsuppgifter, prokrastinerade och blev tilltagande perfektionistisk vid ritbordet medan han inte alls intresserade sig för den nya informationsteknologin och dess möjligheter. Ibland uppfattade omgivningen hans idéer för reklam som bisarra, som i historien om lejonet bakom stenen. När han många år tidigare sökt den lediga tjänsten som reklamchef skrattades det nästan åt honom. Sedan slutet av 1970-talet hade Engström plågats av reumatism och dessutom råkat ut för en allvarlig fallolycka när han målade på sommarstället och ådrog sig en halskotfraktur, som tvingade honom att gå med stag fastbörade i skallen i tre månader. Omgivningen skämtade då med honom och kallade honom "marsmänniskan". Under 1980-talet kom det misslyckade försöket att ge sig in i kommunpolitiken som slutade med Engströms engagemang för att bevara en skola hans parti ville lägga ned, vilket gjorde honom till hjälte för föräldraföreningen men också till att partivännerna förlorade förtroendet för honom och att han efter uppslitande konflikter kom att lämna alla politiska uppdrag runt 1984. Under 1980-talet började Engström också utveckla tilltagande alkoholproblem, som blev riktigt allvarliga under 1990-talet med rattfylla, ineliggande avgiftning och utbrott, när han i berusat tillstånd bad sina vänner och släktingar dra åt helvete för små eller inbillade oförrätter. I sig själv var Stig utåtriktad och valdes snabbt in i kamratföreningar och deras styrelser för de trevliga fester och sociala evenemang han ordnade. Vänner har beskrivit honom som en person de **inte riktigt tog**

på allvar men som levade upp tillvaron med sitt utåtriktade, extravaganta sätt. Man skrattade också åt hans istadiga processande om fel eller orimliga skador han skulle ha utsatts för, en tendens som förde honom fram till gränsen för "kverulansparanoia" men inte så långt att han verkar ha lidit av detta i psykiatrisk mening. Privat umgicks man i kretsar som passade parets bakgrund och släkt - höga marinofficerare, diplomater och en fd militär med vapensamlade som hobby. Det spelades mycket bridge. Engström beskrivs som barnkär och trevlig av vänners idag vuxna barn. Hans textning var osannolikt perfekt och framstod som ömsom kalligrafisk, ömsom som tryckbokstäver. En detalj är många familjemedlemmars långa liv: förutom Stig som dog jämförelsevis ung levde hans mor till att bli Sveriges äldsta innan hon dog vid 111 års 2013.

Slutet av Engström liv

Efter Palmemordet kom detta att bli ett stort intresse för Engström. Han samlade på tidningsurklipp, pratade mycket om mordet med familj, vänner och arbetskamrater, förutom att han försökte få kontakter i media och med polisen i utredningen (att "infiltrera utredningen" togs upp som ett möjligt drag i profilen i GMP). Efterspelet till mordet blev som ett kortvarigt lyft i Engströms annars allt mer bekymmersamma situation vad gällde hälsa, ekonomi och karriär. Under 1990-talet vände det neråt på allvar, och ledde fram till förtidspension, alkoholsammanbrott med inneliggande avgiftning och en dom för grovt rattfylleri, och slutligen skilsmässa. Året efter denna återfanns Engström död i sin nya lägenhet som han aldrig lyckats ställa i ordning. Bredvid honom stod en tom flaska whisky och några tomma kartor värktabletter med en varning på förpackningen att de var farliga vid samtidig alkoholkonsumtion. Dödsfallet klassades som **själv mord**. Själva kan jag tänka att en flaska starksprit och några kartor tabletter är ganska lite om en person som missbrukat både alkohol och värktabletter i decennier vill ta sitt eget liv. Det skulle stämma bättre med en **olycka** (att han tagit för många tabletter av misstag, fått en oväntad reaktion på blandningen eller varit utan värktabletter en tid så att tillväxningen minskat) eller att kroppen helt enkelt kommit till en punkt när den inte tålde vad den tidigare klarat av. En flaska starksprit är ingen ovanlig dygnskonsumtion vid utvecklad alkoholism, och även mot smärtlindrande tabletter utvecklas betydande tolerans. Där fanns inte heller något avskedsbrev. Engström låg död i sängen och hade varit död över en vecka när han hittades. Han hade hörlurar över öronen, oklart om han hade lyssnat på musik. Strängt talat var det antagligen svårt att utesluta annans medverkan i dödsfallet också, även om inget framkom som tydde på det.

Stig Engström på mordplatsen

Här är inte platsen att argumentera om Stigs eventuella inblandning i Palmemordet men en sak kan vi vara säkra på, till skillnad från alla andra som figurerat som misstänkta **var Engström på mordplatsen**, antingen som gärningsman eller vittne. Han lämnade Skandia några minuter före mordet och om han hade "missat" mordet hade han inte återvänt dit tjugo minuter senare, stark påverkad av vad han upplevt. Själv trädde han fram för polisen och Svenska Dagbladets journalister i vittnesrollen redan dagen efter mordet, och berättade om sina insatser på platsen, en berättelse som kom att broderas ut under de kommande åren i olika intervjuer (utan mycket till ifrågasättanden från media eller polis, med undantag för enstaka personer som antingen gav upp eller sedermera valde att följa andra spår). Engström kom också att upprepa stammen av sin historia under ed i både Tings- och Hovrätten under rättegångarna mot Christer Pettersson. Den stora invändningen mot denna bild är att - förutom vad polisen under en tid fick för sig felaktigt - ingen av de andra 20-25 ögonvittnena till mordet eller dess omedelbara efterspel vittnade om att de sett Engström, och själv kunde han bara identifiera de personer vars fotografi förekommit i pressen. **"Lösningen"** som presenterats av Filter med Engström som gärningsman bygger på att det var relativt folktomt på mordplatsen när skotten föll och att man har kontroll över var respektive vittne fanns eller hur de anlände till mordplatsen. Om man lägger Engströms berättelse över detta faller den hela tiden på att ingen annan berättat om honom under de första minuterna innan det bildats en folksamling på mordplatsen och då den uppmärksamhetssökande Engström borde ha gjort intryck på någon av de närvarande - medan den steg för steg passar med vad gärningsmannen skulle ha berättat om man tar bort själva gärningen.

Om man tittar noga på bilderna från mordplatsen syns också att polisens rekonstruktioner kom att göras **för långt söderut** i förhållande till blodfläcken som syntes på de tidiga bilderna, sannolikt på grund av berget av blommor som låg kvar framför Dekorimaskyltfönstret. Mordet skedde inte mitt för Tunnelgatans mynning utan närmare dess norra sida. Direkt efter mordet svängde tre bilar in till trottoaren framför mordplatsen med strålkastare som belyste Sveavägen en bit norrut från mordplatsen, där ljuset från skyltfönstret bildade en ljus fond. Minst en person har uppgivit att han höll särskild uppsikt över vittnet AB som stod norr om mordplatsen för att denne inte skulle avlägsna sig från platsen. Det är alltså här Engström berättar att han kom fram, bland de allra första på mordplatsen som då måste ha varit som en trång, upplyst "scen" runt den liggande statsministern. Att han istället skulle ha hunnit förbi mordplatsen på sin stressade väg mot tåget och semestern och av nyfikenhet vänt tillbaka skulle möjligen ha kunnat förenas med vad många anför, att han stod i periferin av den folksamling som bildades och sedan broderade ur sin historia. Det är bara svårt att förstå varför en person som Engström skulle vända tillbaka till ett skottdrama i vad han då trodde var "A-laget" när han var stressad och hunnit förbi, och det är inte heller den historia han berättar.

På ett eller annat sätt förefaller det som att Engström **måste ha ljugit** om sin roll på mordplatsen för polis, journalister och till sist under ed i domstol på en mängd små punkter och mötte förvånansvärt lite motstånd. Skulle han ha varit ett vittne på det sätt han beskriver skulle han ha passerat mellan bilarna och vittnena eller uppehållit sig i området norr-nordost om Palme. I sitt samtal med polisen dagen efter mordet kl 12.20 på dagen (dvs direkt efter den första presskonferensen) berättade Engström också om det vittne som stod inne vid barackerna på Tunnelgatan och som bara en kort stund stått norr om barackerna, efter att mördaren sprungit förbi i den norra passagen medan vittnet tryckte i den södra för att inte bli upptäckt. Mycket få personer borde ha haft möjlighet att se vittnet på denna plats, förutom Lisbet Palme, de två ungdomarna som var fullt upptagna med att ge Olof Palme första hjälpen och mördaren som då var i trappan upp mot Malmsskillnadsgatan men enligt flera vittnen vände på huvudet för att titta bakåt med jämna mellanrum.

Engström ändrade uppgifterna om sin utstämplingstid från Skandia, som var 23.20 enligt stämpelklockan (men av företagets säkerhetschef, som kontrollerade klockan mot fröken Ur på Engströms begäran, befanns vara 23.19), till 23.21 i domstolen under ed, och gav sig på så sätt ett falskt alibi för mordet (som begicks 23.21.30+/-10sek). När en väns dotter, som annars framstår som positiv till "farbror Stig", får se Rapportinslaget från 1986, reagerar hon med att han ljuger "pinsamt dåligt". Lögnerna har avfärdats som "mytomani", även om Engström saknar en historia av lögner i andra sammanhang trots sitt omvittnat stora uppmärksamhetsbehov. Flera karaktärsvittnen har till och med sagt betonat att Engström inte brukade fara med osanning. En sådan historia utsluter förstås ett tillstånd som mytomani, och leder till berättigade frågor varför Engström skarvar och till och med menar om detta tillfälle, och varför det ställs så lite motfrågor. Det som slog mig när jag läste om denna hypotes första gången är hur den påminner om upplösningen i en **Agatha Christie-deckare**. Mördaren har hela tiden dolt sig mitt bland vittnena, i "ljusan dager" och avslöjas dels av något han eller hon råkar berätta som ingen utom mördaren kunde känna till, dels av detektivens förmåga att låta människors subjektiva berättelser byta plats med varandra. Lögnen har legat så nära sanningen att den förväxlats med den för de flesta betraktare.

De senaste årens litteratur om Engström

Lars Larssons bok innehåller systematiska sammanställningar av de signalements- och vittnesuppgifter som samlats in i olika steg från mordkvällen och framåt och visar hur vissa av dem är förenliga med Engström i början men utvecklas i en annan riktning med tiden, när fantombilder och mediaspekulationer påverkat vittnena. **Thomas Pettersson** har bedrivit ett verkligt detektivarbete från 2006 och framåt och kunde lägga tre avgörande pusselbilder till bilden, förutom en välskriven bok som ger en mänsklig bild av Engström bland annat på basen av många intervjuer. Han visade hur Engström avskrevs som "varande på brottsplatsen" efter att ha blandats ihop med ett annat vittne av polisen, att han hade vapenträning i ungdomen (militärtjänst, ytterligare tre år som anställd i militären samt pistolskytte i förening) och minst två möjliga sätt att få tillgång till en revolver och ammunition (från vännen vapensamlaren eller från

den tid då han utvecklat informationsmaterial kring en ny revolvermodell för flygvapnet i sin ungdom). På många sätt är Engström just "**osannolik**" som mördare, han är äldre än de flesta vittnesmålen anger och har ingen historia av våldsbrott. Och han hade både en oväntad samhällsbakgrund och en oväntad personlighet för en mordmisstänkt. Från dagens horisont är det inte svårt att föreställa sig att en person som Engström inte fick samma uppmärksamhet av dåtidens svenska polis som gängse politiska "galningar", missbrukare eller kända kriminella. Jag har därför skrivit ytterligare ett inlägg om Engström som handlar om hur olika aktörer bedömt honom, där jag förstås lägger tonvikten på den bild min egen specialitets kunskaper skulle kunna ge oss om honom utifrån vad vi vet idag.

Källor: Två böcker ([Nationens fiende](#) av Lars Larsson 2016 och [Den osannolika mördaren](#) av Thomas Pettersson, 2018), ett nummer av tidskriften **Filter** med rubriken "**Lösningen**" och i en rad inlägg i dagspressen, som tillsammans med Wikipedia och flera intervjuer med hans mor på nätet och en med honom själv i Svenska Dabladet från 1982 utgör i stort sett hela källmaterialet för detta inlägg.

Detektivernas, journalisternas, samhällets och psykiatrikerens Stig Engström. Del 2.

Sammanfattning

Detta inlägg syftar till att se på vad vi vet om **Stig Engströms personlighet** ur olika perspektiv, däribland mitt eget som rättspsykiatriker, och fundera på vilken betydelse den kan ha haft för händelseutvecklingen, både vad gäller det vi vet (att han ljög om sina förehavanden på mordkvällen, inklusive inför domstol), och det vi undrar (om han sköt mot Olof och Lisbet Palme efter att ha gått ut från Skandia, och sedan kom undan med det under alla år).

Engström framstod som både **överlägsen** (klassmässigt) och **underlägsen** (som man med dåtidens normer) för poliserna som utredde honom. Detta kan ha bidragit till att han lyckades ställa sig över alla misstankar trots att han tidigt borde ha stått i centrum för utredningen.

Att han även lyckades **undgå motfrågor** från media är svårare att förklara, men även där kan samma faktorer ha spelat in, liksom det grupp tänkande som präglat bevakningen av många av Sveriges stora rättsfall.

"Granskarna" (GMP och en rad följande expertbedömningar) fokuserade på en ensam gärningsman men kom att överbetona bilden av en socialt utslagen "**galning**" så att Engström inte passade in (och knappast gärningsmannen heller, som ändå lyckades vänta in ett lämpligt tillfälle för sitt dåd, undkomma polisen och hålla tand för tunga efteråt), medan "privatspanarna" (varav en rad fd granskande journalister) fastnat i olika "spår" som byggts på **politiska motiv**, utan att acceptera att omständigheterna för brottet **inte alls pekar** mot en sådan lösning.

Man kan inte ställa psykiatriska/psykologiska diagnoser historiskt men Engström uppvisade problem att planera och slutföra arbete under sitt liv och se konsekvenser och förstå andras reaktioner som sannolikt motsvarande en **uppmärksamhetsstörning med ojämn begåvning och vissa autism-liknande drag**. Personlighetsmässigt hade han en rad uppseendeväckande, motsägelsefulla och motstridiga **särdrag**, men sannolikt inte så att det skulle motsvara en personlighetsstörning - han fungerade socialt, i långvariga relationer och i arbetslivet, fram tills det finns mer näraliggande förklaringar för varför han förlorade dessa förmågor. Detta var hans väldokumenterade **alkoholberoende** med ångest, depression och aggressivitetssgenombrott. Engström hade ingen historia av mytomani, fysisk aggressivitet eller psykopati.

Det viktigaste perspektivet om man skall förklara Engströms eventuella inblandning i Palmemordet (och hans beteende efter det) är socialt och handlar om **klass**. Engström fanns i en miljö där **hatet mot Olof och Lisbet Palme** var intensivt under lång tid men särskilt före mordet, och som född och uppvuxen i den lilla, riktiga överklass Sverige ändå har lyckades Engström ställa sig bortom sådana misstankar som hans historia borde ha väckt.

Det är svårt att se hur Engström skulle klarat att planera, genomföra och komma undan mordet utan att vara kognitivt motiverad av gruppeffekter, under direkt påverkan i en liten krets och/eller rent av understödd av **en eller några få personer**. Det kan handla om personer som inspirerat handlingen utan att förstå att den skulle förverkligas eller personer som förstått i efterhand och hjälpt Engström dölja sina förehavanden, men också ett verkligt samarbete under dygnet från niotiden på fredagkvällen och framåt. Där har diskuterats om en vän kan ha överlämnat vapnet till Engström strax före mordet. Om någon verkligen skulle ha gjort det - och tagit samma juridiska risk som Engström själv - är det rimligt att fråga sig om vederbörande inte också ville ha möjlighet att kontrollera det följande förloppet. För ett sådant scenario har dock inget särskilt stöd lagts fram, mer än det svårbegripliga i att någon skulle ha tagit denna risk och möjligen att Engström föreslagits vara på flera ställen inom en kort tidsperiod (Grand med efterföljande av paret Palme, utstämpling från Skandia, mordplatsen).

Engström tog själv initiativ till den sista intervju där han beskrev möjligheten att mordet varit mer av ett drap, en **"olycka"**, på ren impuls. Detta är hypotes nummer två, men utifrån den stora förmåga till improvisation i varje steg och planering över tid som krävts och att han själv "planterat" detta scenario tycker jag att det skall tas med stor försiktighet. Den springande punkten är förstås varför gärningsmannen i ett sådant fall skulle varit beväpnad.

Mordförsöket på Lisbet Palme är för mig en viktig pusselbit till mordets bakgrund.

Inte nog med att Engströmhypotesen liknar lösningen i många av **Agatha Christies romaner**, där sanningen har legat så nära lögnerna som berättats att den varit nästan omöjlig att urskilja ens på ljusan dag, dramaturgin som förundersökningsledaren Krister Petersson nu byggt upp för att tala om för det svenska folket att han snart skall leverera sanningen inför alla samlade framför TV:n liknar de återkommande scenerna i böckerna där de misstänkta kallas samman för att få ta del i upplösningen.

De olika perspektiven

Detektivernas Engström

Om vi börjar med detektivernas perspektiv har helt klart **en rad misstag** gjorts. Det verkar som att polisen aldrig tog Engström på allvar som misstänkt, vilket förstås var fel oavsett om det visar sig att han verkligen var inblandad i mordet eller inte (dessa blogginlägg utgår från att Engström inte är bunden till mordet men på något sätt har talat osanning om sina förehavanden från utstämplingen (mellan kl 23.19.00 och 23.19.59) och 20 minuter framåt, inklusive i media och under ed i domstol). Redan det första samtalet dagen efter mordet borde fått polisen att reagera på ett vittne som uppger att han kan ha förväxlats med mördaren. Engströms uppgift att polisen på plats avböjt att ta emot hans vittnesmål stämmer inte med vad det högsta polisbefälet på platsen uppger sig ha beordrat. Engström fick lämna Stockholm, och det dröjde innan polisen ens träffade honom. Under de första veckorna var deras uppmärksamhet fokuserad på den sk 33-åringen som jag tidigare skrivit om **här** och **här**. Detta var en udda person som iakttagits nära mordplatsen under kvällen och hade svårt att värja sig mot polisens anklagelser utifrån sin psykosociala funktionsnedsättning och brist på förankring i samhället. Engström, som också skulle kunna beskrivas som "udda", verkar istället från början ha stått **höjd över alla misstankar**. Han sade självsäkert att vittnena måste ha misstagit sig när de gav hans signalement, som om detta naturligtvis var en missuppfattning. Engströms framtoning av social självsäkerhet kombinerad med lite löjeväckande drag måste snabbt ha förmedlat känslan till polisen att de hade med en så oförvittlig och inkapabel människa att göra att alla misstankar var överflödiga, trots att till och med Hans Holmér i samtal med Ann-Marie Åsheden uttryckte att han måste ha lämnat oriktiga uppgifter till polisen.

Redan i Rapportinslaget från april 1986 börjar Engström göra sig försiktigt **lustig** över polisens oförmåga att lägga ett pussel med alla bitarna på plats. Överklassframtoningen som balanserade på gränsen till något feminint, preciöst eller pompöst måste ha varit perfekt för att få polisen att utesluta honom från en utredning av ett brutalt mord alla vid den tiden förväntade sig skulle ha storpolitisk dignitet. Att Engström ljög i sakfrågor, där han gav rakt motsatta uppgifter mot andra vittnen, och hyste en bara delvis dold aggressivitet mot många av aktörerna i dramat, verkar aldrig ha fått "poletten" att trilla ner för poliserna som helst ville ha en stor, internationell konspiration och i andra hand en "kriminaldäre" eller "galning" med ruskig blick. Hade de kallat Engström till rekonstruktionerna vid denna tid kanske någon hade reagerat på hur **illa hans historia stämde**, men redan då måste polisen ha bestämt sig för att ta honom förbi undersökningen i en egen fil. Hans Holmér gick så långt att han talade om Engström som "hermafrodit" i sina hemliga samtal med Åsheden (möjligen som uttryck för en missuppfattning av den då fyra år gamla tidningsartikeln), och det har framkommit att vissa poliser misstänkte att Engström i själva verket ljög om vad han gjort på mordplatsen därför att han skulle ha stämt ett homosexuellt möte mitt i vad som kom att bli händelsernas centrum (trots att ingen någonsin sagt annat än att Engström skulle vara dragen till det motsatta könet).

Thomas Pettersson och Filterredaktören Mattias Göransson har inkännande beskrivit hur tankegångarna hos Engström kan ha sett ut steg för steg alltefter vad han fick reda på om mordet i media. Vid tiden för rekonstruktionerna på Sveavägen i början av april 1986 bör han ha varit orolig över att inte ha kallats som vittne. Därför går han ut i Rapport och gör vad som enligt hypotesen var en **enastående föreställning**, klädd i nästan samma kläder men ändå distinkt annorlunda mot dem han haft på mordkvällen på samma sätt som vid domstolsförhandlingarna mot Christer Pettersson där han uppträder lätt indignerad över våldet på gatorna och gentlemannaaktigt tar fru Palme i försvar och till skillnad från alla andra närvarande hävdar att hon efter omständigheterna var relativt samlad. Slutligen kom polisen att avföra Engström från utredningen formellt som varande "närvarande på brottsplatsen" i ett administrativt beslut 1987 som sedan konsekvent kom att leda inriktningen av polisens arbete bort från honom fram till de olika tips som gjorde dem intresserade för honom igen i samband med att den senaste förundersökningsledaren tog över utredningen. Thomas Pettersson upptäckte hur detta beslut hade grundats på tre misstag (se föregående inlägg). I sin bok beskriver han detta som det stora genombrottet i sin mångåriga granskning av Engström. I tid följdes det snart av ett byte på förundersökningsledarstolen och den mycket respekterade åklagaren Krister Petersson tog över.

Journalisternas Engström

Det var inte bara polisen som var blinda för att Engströms roll i dramat kunde vara ytterligare någon annan än **de två som diskuterades**: det oförvitliga **vittnet** som dragits in i ett mord på vägen mellan kontoret och Täbyvillan eller en i grunden harmlös men lite tragikomisk **"mytoman"** som ville ha uppmärksamhet. Journalister missade oräkneliga tillfällen att ställa motfrågor, i tidningsintervjuerna eller när Engström fick inscenera sin egen rekonstruktion av mordet i Rapport. Några som kom att tänka steget längre var Olle Minell och Sven Anér i Proletären som efter att skrivit några artiklar på temat det "rediga vittnet Engström mot de klantiga poliserna" började fatta misstankar utifrån inkonsistenserna i Engströms historia. Tyvärr kom även Proletären att lockas in i det sk polisspåret, trots det faktum som borde legat mitt framför alla grävande journalister: att om en konspiration av yrkesmän ville ta livet av Olof Palme hade de utmärkta tillfällen att göra det varje morgon när han ensam, utan livvakt, promenerade från Västerlånggatan till Rosenbad, och att de saknade anledning att vilja skada Lisbet Palme. Promenaden hem efter biobesöket, däremot, var en stundens ingivelse som omöjligt kunde planerats i förväg. Det är antitesen till hur en professionellt planerande konspiration fungerar, hela poängen med att vara en större grupp inblandad i ett attentat är att kunna använda många olika personers kompetenser i ett välplanerat scenario. Mordet på Olof Palme, och mordförsöket på Lisbet, så som det kom att utspelas på kvällen den 28 februari, hade aldrig krävt mer än enda beväpnad person med någon skjutvana, god lokalkännedom och som hade någonstans att ta vägen efteråt (om det överhuvudtaget gått att genomföra utifrån vad makarna Palme skulle göra efter bioföreställningen).

Den allmänna opinionen har böljat fram och åter när det gäller Palmemordet, och få journalister har klarat att gå mot strömmen och ställa obekväma frågor. Om polisen, experterna och privatspanarna inte gjorde sitt arbete på grund av sin förförståelse kan man kanske inte begära att journalister skall gå tillbaka till råmaterialet och granska detaljer med nya ögon förrän på senare år, när hela materialet blivit tillgängligt på ett helt annat sätt så att även poddlyssnare och blogggläsare kan få en någorlunda helhetsbild (fortfarande förstås bara av den lilla del som blivit offentlig). Thomas Pettersson har arbetat med Engström sedan 2006. Det offentliga Sverige kommunicerade vid denna tid mest uppgivenhet kring mordet och några enstaka "teorier" diskuterades, som Leif GW Perssons med en liten grupp officerare och säkerhetspoliser som framfördes i uppmärksammade romaner och filmer. Många framstående personer, inte minst ledande politiker inom socialdemokratien, vidhöll istadigt att Christer Pettersson var skyldig trots att Hovrätten friat honom, sannolikt av lojalitet med Lisbet Palme. Tyvärr måste vi konstatera att Sverige haft en rad sådana **granskningshaverier** kring rättsfall - om Engström visar sig ha varit skyldig till Palmemordet kan man inte säga att han varit unik som felaktigt bedömd i det allmänna svenska medvetandet. Den absoluta merparten av journalistkåren har bara följt efter konsensus utan egna prövningar av faktaunderlaget i fall efter fall. De sk "styckmordsläkarna" var dömda i hela folkets ögon (och av i stort sett hela eliten av dåtidens journalister) tills journalisten Per Lindeberg till sist presenterade en faktabaserad historia i sin bok "Döden är en man". Quickfallet, där en psykiskt sjuk man började erkänna seriemord och blev trodd genom hela rättssystemet och i alla medier fram tills Uppdrag Granskning Hannes Råstam började nysta i historien, eller raden rättsfall där rättsmedicinska fakta inte stämt (t ex Osmo Vallo, "barnläkarmålet") har alla länge återberättats på samma sätt tills en enskild journalist vågat börja gå mot strömmen.

Granskarnas och privatspanarnas Engström

Granskningskommissionen nämner endast Engström i en fotnot, som ett vittne i Christer Pettersson-rättegångarna. Det är obegripligt att de inte uppmärksammade honom i dokumentationen från mordplatsen som de lade mycket kraft på att granska i detalj, precis som bröderna Poutiainens tegelstensbok om mordet "Inuti labyrinten" från 1995 gjorde. Den senare fokuserar särskilt mordplatsen och timmarna efter mordet men inte nämner Engström. Att polisen sannolikt felaktigt **avfört honom** som varande på mordplatsen kan förstås ha spelat en stor roll för alla dessa, liksom att Engström kallats som vittne i rättegångarna och där gjort sitt sedvanliga intryck. Även arbetet med misstänkta utifrån Gärningsmannaprofilen missade helt Engström därför att den förutsatte att en ensam förövare skulle vara en **utslagen person** utan arbete som sannolikt gick på socialhjälp eller hade förtidspension. Att Engström vid denna tid både hade missbruk och havererad ekonomi var väl dolt bakom hans prydliga fasad.

De oräkneliga privatspanarna i Palmefallet missade också Engström eftersom de i regel **utgick från motivbilden** och började leta konspirationer inom polisen eller internationellt, märkligt nog eftersom förhören som visade att Engströms berättelse inte alls stämde med de övriga vittnenas fanns tillgängliga redan efter rättegångarna mot Christer Pettersson 1989. Man kan ju inte annat än undra om detta var möjligt - kunde verkligen alla som ägnat sig åt mordet ha gått på ett "mord på ljusa dagen" som låg där och väntade på att noggranna personer som Larsson och Pettersson skulle börja läsa Engströms utsagor med en annan blick än den alla andra haft. Jag tror att det kan ha varit så. Flera saker spelade in i detta. En mycket betydelsefull var att det inte gick att få en överblick över alla olika uttalanden, förhör, artiklar och andra dokument förrän på senare år, tack vare vissa privatspanares, nätjournalisters och andras oförtröttliga arbete med att göra utredningsmaterialet tillgängligt på nätet (tex i Lennart Remstams [blogg](#)). Få personer läste helt enkelt allt som skrevs i olika tidningar och såg alla TV-utsändningar på 1980-talet och bara genom arkivforskning på bibliotek kunde man få mediaklipp om en person eller vad olika vittnen sagt om en detalj i ex vis signalementet. Förhör och andra dokument från utredningen blev offentliga eller läckte på po under flera tiotals år. Och de som satt böjda över dokumenten var uppslukade av den svenska konsensuskulturen eller sin längtan efter att avtäcka den stora konspirationen.

Psykiatrikerns eller psykologens Engström

Personen Stig Engström rymde **många** och **stora motsättningar**. Temperamentsdrag som strider mot varandra ökar risken för personlighetsstörning och/eller psykisk ohälsa. Engström ville t ex vara äventyrlig och atletisk, men var ingetdera, snarast "feg" och definitivt tidigt kroniskt sjuklig. Hans ambition var inställd efter en familj och en social miljö där man lyckades i livet medan han vare sig fick en familj med barn, god ekonomi eller vad som skulle kunnat kallas en karriär. Han ville vara andra till lags och göra dem glada men kom att göra många besvikna. Hans stora behov av uppmärksamhet, som enligt många vittnesmål kom honom att märkas i sociala sammanhang och spela över så att andra kunde skratta åt honom snarare än med honom, kontrasterade mot den närmast sjukliga blyghet han beskrev både som barn och senare i vuxenlivet. Om fadern vet vi inte mycket mer än att han måste ha varit en teknisk begåvning som konstruerade maskiner och startade fabriker i Indien, och försörjde sin familj på en hög, för att inte säga mycket hög, levnadsstandard. Modern förefaller att ha varit levnadsglad, extrovert, modig och kraftfull enligt de intervjuer som publicerades med henne kring hennes 110-årsdag.

Vi vet att Engström måste ha haft en **ojämn begåvning**, där han var konstnärligt duktig men misslyckades i de teoretiska ämnena, inte klarade studentexamen, och allmänt inte ansågs ha något "läshuvud". Hustrun, som han enligt egen uppgift levde i ett jämställt äktenskap med och aldrig skulle kunna tänka sig att fatta beslut åt, var en kraftfull kvinna som avancerade till chefspositioner. Båda hustrurna kom från familjer som överträffade Engströms egen bakgrund. Hans förste svärfar var känd för sina höga krav på omgivningen. Mot detta måste Engströms egen karriär ställas, som började och slutade med grafisk formgivning och fick arbetskamraterna att skratta när han sökte en högre befattning i företaget. I slutet av sitt liv berättade han att han mobbats i skolan, fast minst en kamrat från samma period har beskrivit honom som populär.

Att Engström började få ångest, enligt egen uppgift med början i fyrtioårsåldern, och sedan tilltagande från några år senare, som han dämpade med **whisky**, är kanske begripligt. Pengarna räckte inte för livsstilen, och försök att tjäna pengar på investeringar misslyckades gång på gång. Sannolikt träffade han beslut **impulsivt**, med otillräckligt underlag, och fick gott om tillfällen att ångra detta sedan, älta sina misslyckanden eller projicera dem på omgivningen. Motgångar kom också i en rad fall där Engström ansåg sig ha blivit felbehandlad av myndigheter, arbetsgivare och bekanta. Hans politiska karriär slutade abrupt kort efter att han blivit förtroendevald, när han tog ställning för att bevara en skola som hans parti ville lägga ner. För en stund var han hjälte och omsvärmades av tacksamma föräldrar, men snabbt förlorade han sin politiska position, som säkert varit viktig för honom och som kunde ha upprätthållit den sociala situationen. Förutom vännen vapensamlaren, som det skrivits mycket om, bestod paret Engströms umgänge främst av personer med titlar som ambassadråd, överste, kommandör osv., och självklar tillhörighet i den sociala miljön i Täby.

Kan man anta att Engström hade någon psykiatrisk diagnos?

Om man skall samla Engströms olika psykiska problem under en diagnostisk beteckning behöver man först överväga en diagnos för att beskriva hans **ojämna begåvning** (som är ett tecken på en avvikande **neurokognitiv utveckling**) som avspeglade sig i skolresultaten, diskrepanserna mellan framgångarna vid ritbordet, med kameran och på löpbanan med misslyckandena i läsmännen och lagsporterna, sedan en för att beskriva hans svåra **personlighet** där olika krafter drog honom åt olika håll, accelererade och höll tillbaka, och till slut tillsammans med den sociala situationen gav upphov till **ångest** som pockade på tillfälligt lugnande med vin eller Black Label, och ett **alkoholberoende** som skulle utgjort huvuddiagnosen vid en eventuell utredning på 1990-talet, den en behandling skulle ha utgått från. På nätet har det föreslagits att Engström kunde ha haft en autismspektrumstörning, men jag kan inte argumentera för en sådan diagnos när det handlar om en person som uppenbart kunde sprida god stämning runt sig socialt och var känd som en sällskapsmänniska som lyckades upprätthålla ett krävande umgänge och yrkesliv fram tills den naturliga negativa effekten av alkohol(miss)bruket satte in. Jag har också hört Engströms beskrivas som "helt normal" och "social", om än "blyg och tillbakadragen", av en person som känt honom under uppväxtåren. Samtidigt är det anmärkningsvärt att han i hög grad skapade sina egna

förutsättningar på arbetsplatsen hellre än att arbeta i grupp, vidhöll sina idiosynkratiska uppfattningar mot alla invändningar och ofta invalideras som person och som man av personer som talar om honom. Han har också en lite stel mimik och kroppshållning och entonig, mekanisk röst. Typiskt klumpig beskrivs han däremot inte som, och även om han visserligen verkar ha haft exekutiva svårigheter uppvisade han inte en klassisk ADHD-bild med hyperaktivitet utan mer koncentrationssvårigheter, planeringsproblem och impulsivitet. En nedsatt förmåga till abstrakt tänkande och konsekvensanalys är vanlig vid denna bild och återkommer under Engströms liv. Hans självbild var ofta orimlig vilket tyder på metakognitiva problem, och han uppfattade sociala situationer ur sitt eget perspektiv. En ojämn begåvning och inlärningsproblem tyder på signifikanta problem, men det är svårt att ta ställning till graden av funktionsnedsättning förutom den uteblivna studentexamen, vilket ju inte i sig var något tecken på psykisk funktionsnedsättning, men ändå mot bakgrund av tillgången på stöd och de fortsatta problemen att planera och slutföra arbetsuppgifter bildar ett mönster under Engströms liv. Generalkriterierna att kognitiva svårigheter skall ha gett dysfunktion och lidande från tidiga år är inte belagda, men jag tror att Engström idag hade uppfyllt kriterierna för **Uppmärksamhetsstörning med ojämn begåvning och vissa autism-liknande drag** om han hade kommit till en neuropsykiatrisk utredning utifrån sina skolproblem vid tiden för den misslyckade studentexamen.

Ändå levde Engström 30 år i ett äktenskap, var lika länge på sin arbetsplats och hade en stadig social förankring tills alkoholen började ta ut sin rätt. Jag tycker därför **inte att man kan tala om någon personlighetsstörning**, vare sig narcissistisk eller psykopatisk, som det föreslagits. Han kan helt enkelt inte ha fyllt kriterierna för något av dessa tillstånd mot bakgrund av vad vi vet idag, även om man måste fundera över alla de motsättningar Engströms komplexa personlighet rymde. Om det skulle visa sig att han aldrig egentligen fungerade i äktenskap eller arbetsliv kommer saken i ett annat ljus. Med Sjöbrings svenska personlighetsklassifikation som var mer används i Sverige under Engströms uppväxt skulle han ha kallats subsolid (lättpåverkad, lättsuggererad, impulsiv, extrovert, extravagant, tillagsinställd och lättsam), substabil (instabil till humöret), supervalid (energirik) och ojämnt kapabel, men utan att ha någon så djupgående karaktärsstörning att han kunde ha fyllt kriterierna för en psykiatrisk diagnos av "persona pathologica", även om detta är svårbedömt utan fler vittnesbörd och framförallt utan möjligheten att undersöka Engström själv.

Däremot förefaller Engström under 80- och 90-talen ha utvecklat en **depressiv grundstämningsskjutning** med vissa paranoidea tankestrukturer eller en paranoid beredskap (där han utan faktagrund drog långtgående slutsatser om hur hans reumatism berodde på ett "kvarglömt borr" efter ett tandläkarbesök osv), **ångest** och **alkoholberoende**, allt på ett ganska klassiskt sätt motsvarande psykiatriska diagnoser (under 1990-talet åtminstone och sannolikt även vid tiden för Palmemordet) men med sen debut, efter att han förstått att hans äktenskap sannolikt skulle förbli barnlöst och hans karriär ett misslyckande. Det förefaller därmed inte som ett av de tidigt debuterande affektiva tillstånden som ofta har en betydelsefull genetisk komponent och rymmer periodiska grundstämningsskjutningar åt båda hållen (maniska episoder är inte dokumenterade vad jag kunnat se), eller som en tidigt debuterande sk typ 2-akoholism, som är kopplad till antisocialitet och blandmissbruk, utan som en sent debuterande, ångestpräglad depression med starkt inslag av alkoholmissbruk och sedermera beroende.

Vid tiden för mordet finns dessa psykiska sårbarhetsfaktorer som med tiden hade kommit att motsvara kliniska diagnoser (senast vid tiden för rattfylleridomen, sannolikt långt tidigare, kanske redan i slutet av 70-talet, alltså vid tiden för intervjun i Svenska Dagbladet, eftersom Engströms alkoholvanor beskrivs som välkända på arbetsplatsen redan vid tiden för mordet på Olof Palme) men dokumentation för mer specifika psykiatriska faktorer hos Engström som skulle kunna **förklara** att han skulle ha skjutit Palme (som en paranoid psykos fokuserad på Palme) saknas helt. Det är dock viktigt satt understryka att **inget framkommit** som talar för att **han inte skulle kunna ha fyllt** de karakteristika hos gärningsmannen som vi känner till. Om vi skall ta upp frågan om ansvar måste man utgå från att Engström var **ansvarig för sina handlingar**. Otillräckligt kräver förvirring, psykos eller andra tecken på allvarlig psykisk

störning. Vid tiden för mordet fanns dock ett juridiskt kryphål: så allvarliga psykiska anomalier att de kunde anses "jämförbara med" sinnessjukdom kunde ligga till grund för ett vårdöverlämnande som påföljd. Jag tror inte att man skulle ha bedömt det så ens med dåtidens kriterier. **Sårbarhetsfaktorer** som satte ned hans impuls kontroll och förståelse för abstrakta konsekvenser fanns dock, och även om neuropsykiatrik då var i sin linda kunde man ha ansett att Engströms exekutiva problem nedsatte hans förmåga att kontrollera sitt handlande - sådana bedömningar var generösa under 1970-talet och jag tror verkligen inte att Engström tidigt i livet planerade eller eftersträvade att bli ihågkommen som en person som saboterade utredningen av mordet på Olof Palme och mordförsöket på Lisbet Palme - eller begick handlingarna. Hans liv började med högt ställd ambition, en svår begåvningsprofil och personlighet, och kom att kantas av en rad misslyckanden och en tilltagande alkoholproblematik fram till en missbruksrelaterad död, det måste vi minnas idag när vi undrar vad han egentligen kan ha gjort sig skyldig till 1986.

Engström motsvarar på många sätt **Clarke's typologi** för attentatsmän, typ II, som Thomas Pettersson redogjort för i sin bok, genom sitt "**long-term failure**" på flera centrala områden i livet. Om han verkligen är delaktig i mordet måste jag föra fram den alternativa faktor som ofta hittas hos förövare till grova våldsbrott som kommit till rättspsykiatrisk undersökning men där man inte hittar någon tillräckligt allvarlig psykisk störning för att förklara ett till synes obegripligt brott: **gruppdynamik**. Engström skulle kunna ha skjutit mot Olof och Lisbet Palme av en **impuls** men i så fall utgår jag från att den var kognitivt förberedd genom att viktiga personer i hans omgivning talat om paret Palme - både om Olof och Lisbet - i tillräckligt nedsättande termer och med tillräcklig aggressiv laddning för att Engström skulle känna att något så ofattbart som att skjuta dem i ryggen var socialt validerat, att tankestrukturen för att rationalisera handlingen redan fanns där och att alkoholpåverkan sedan kan ha slipat av impuls kontrollen ytterligare. Ändå skulle jag säga att jag skulle ha lättare att förstå om Engström hade begått attentatet som **del i en liten grupp** av likasinnade, som förutom att berättiga mordet hjälpte honom praktiskt både före mordet (efter att någon, sannolikt Engström, sett makarna Palme utanför bion) och med konststycket att avleda polisens och alla andras uppmärksamhet efter mordet med ett trick i många steg som hämtat ur den mest avancerade pusseldeckare. Engströms svårigheter kan ha gjort honom till ett verktyg. Denna bild är dock svårare att förena med en hypotes där Engström fått syn på makarna Palme vid nio-tiden, före bioföreställningen, och sedan på egen hand skulle ha planerat både handlingen och den sällsynta vägen ur ansvaret. Den enda troliga alternativa hypotesen till den lilla gruppen är enligt min mening scenariot där Engström gick ut på Sveavägen, fick syn på makarna Palme, råkade ha vapnet i fickan eftersom han t ex skall ta hem det inför ledigheten, och att han sedan **improviserat** steg för steg alltefter hur situationerna bjöd sig utan övergripande planering, men det skulle kräva en tur som få andra brottslingar haft.

Om Engström varit del av en liten grupp begränsas antalet av att få personer i miljön hade den **long-term failure** som gör en person beredd att "riskera allt" och att man hållit ihop i många år efteråt. Det kan dock finnas grader av medverkan, från att ha uttalat sig på ett avhämmande sätt innan själva mordet till att ha anat hur det gått till efteråt utan att säga något. Handlingarna behöver inte ha uppfattats som så allvarliga som de i själva verket var. Om någon skulle ha medverkat på platsen under kvällen, t ex genom att överlämna en revolver till Engström, måste den personen ha förstått vilken enorm risk han eller hon tog. I så fall undrar jag om det inte kan finnas ytterligare andra scenarior för mordet än dem vi fått oss presenterade, t ex att någon annan följt efter makarna Palme från Grand eller att någon annan skjutit medan Engströms utstämpling i själva verket var ett försök att få ett alibi för mordet, som gick snett, och att han flydde från platsen i panik. Vi har som väl är skäl att tro att polisen har mycket mer kunskap om vad som hände runt mordplatsen än vad vi har tillgång till, och behöver egentligen inte spekulera mer utifrån den begränsade del av förundersökningen som blivit offentlig, eftersom en lösning utlovats. När det gäller gruppdynamik bakom grova våldshandlingar skrev jag i min avhandling att en persons naturliga empati och förmåga att motstå aggressiva impulser kan delas med roten av antalet gruppmedlemmar: är man två finns hälften kvar, sedan planar det snabbt ut så att vid tio har gruppens vilja och impulser tagit över helt. Det ligger nära till hands för mig att föra in gruppdynamik som variabel när man inte riktigt

får ihop en gärning med den tilltänkte gärningsmannens psykologi. Förutom long-term failure tror jag att gruppmechanismer spelat någon roll för Engström om det visar sig att han begick mordet på Olof Palme. Att det endast skulle ha handlat om en "avsnäsning" kan jag inte tro på.

Nyckeln till gåtan Engström

Bakom hela Engströms historia - om vi nu utgår från hypotesen att han är Palmes baneman och har lyckats komma undan påföljd genom en makalöst fräck strategi - ligger, tydligare än någon psykiatrisk eller psykologisk faktor, en annan förklaringsfaktor: **klass**. Den tillägnade sociala identitet som för Engström blivit ett naturligt reaktionsmönster, som gjorde att han (och sannolikt många likasinnade) tyckte sig inte bara ha rätt utan också skyldighet att ingripa för att försvara Sverige mot det hot paret Palme tycktes utgöra - eller straffa dem för de oförrätter de gjort sig skylliga till - öppnade sedan en väg ur dilemmat han stod inför när samhället skulle utkräva ansvar. Genom att spela på sin naturliga sociala överlägsenhet i kombination med sin antydda underlägsenhet som man (åtminstone enligt dåtidens norm) fick Engström andra att tänka att varje misstanke är orimlig. Samma argument har hörts med kraft från alla håll i samhället och även bland experter, även de senaste åren. De gäller också om Engström inte var gärningsmannen i Palmemordet, han lyckades ändå ljuga inför domstol och undgå en ordentlig utredning om sina förehavanden. Sverige framställs sällan som ett klassamhälle, men har alltid haft en (eller flera) överklasser, som haft stort intresse av att inte markera detta förhållande utåt men som ändå subtilt förmedlat att de kommer från en sfär av makt, inflytande och socialt eller annat kapital så att de bemöts annorlunda än personer med annan social bakgrund. Detta är i min erfarenhet en starkare mekanism i Stockholm än i övriga Sverige och präglar naturligtvis vissa miljöer, akademien, näringslivstoppen och uniformsyrkena, mer än andra. Vid sidan av den gamla, typiska överklassen finns nya, mediala, kulturella, ekonomiska, politiska (på andra sidan av spektrumet) överklasser. Gemensamt är att vi talar lika lite om dem som vi gärna diskuterar klassfrågor i andra delen av spektrumet.

Finalen: Hercule Poirot har kallat oss alla till biblioteket

Engström-hypotesen säger inte bara att **sanningen legat i öppen dag** framför näsan på alla experter och intresserade, precis som i så många av Agatha Christies romaner, utan upplösningen verkar anta samma dramaturgi som hon ger åt sina mästertänkare Hercule Poirot eller Miss Marple. Förundersökningsledaren och åklagaren Krister Petersson har nu kallat samman det svenska folket till biblioteket, åtminstone till våra TV-apparater och datorer, för att likt Poirot berätta sanningen om mordet på Sveriges statsminister. Någonstans skulle jag inte bli förvånad om Petersson drar fram kort efter kort av bevisning, teknisk men också en helt ny bild av vittnesmålen kompletterade med dem som aldrig offentliggjorts, kanske också fler personer som har vetat om eller anat vad som verkligen hänt, men inte drömt om att "skvallra" för några belöningspengar. Kanske har det till och med funnits fler än dem polisen kunnat intressera sig för? Sverige låg mitt emellan de stridande i det kalla kriget och det krävde uppoffringar. Olof Palme var en stridbar polemiker, en utrikespolitisk radikal och övertygad socialist, och som en äldre dam sade när jag var barn, "Lisbet är egentligen mycket värre än han, det är hon som driver på". Särskilt bland dåtidens borgerliga kvinnor var Lisbet Palme avskydd efter sina nedlåtande uttalanden om hemmafruar och barn som inte "fick möjligheten" att vara på daghem. Min uppfattning är att **mordförsöket på Lisbet Palme har varit en viktigare nyckel** till gåtans lösning än man trott. Vem annan än en inhemsk Palmehatare med nedsatt förmåga att abstrahera om konsekvenserna av sitt dåd skulle skjuta en kvinna och tre barnsmor utan politiska uppdrag i ryggen vid denna tid?